

Keresztény Szó

Katolikus kulturális folyóirat

XXVIII. évfolyam 7. szám. 2017. július

Ára előfizetőknek 4 lej
Szabadárusításban 5 lej / 2 €

A kincses város zenekincseiből (Márton Szabolcs)
Trump elnök tanácsadójának könyve (Lakatos Artúr)
Közösségépítés falfestéssel (Fodor Rita)

A FALFESTÉS MÓDSZERE MINT KÖZÖSSÉGFORMÁLÓ ESZKÖZ

Néhány évtizeddel ezelőtt a közösségek nagy része önszervező volt, problémáira igyekezett választ és megoldást találni. Ma egyre gyakoribb a közösségekben olyan szakemberek jelenléte, akik azért dolgoznak, hogy a közösség igényeit, javaslatait összegyűjtsék, segítsenek a megoldáshoz szükséges erőforrásokat feltérképezni. A falfestés közösségépítő módszerként számos, a közösséget érintő probléma, téma feldolgozásában, megértésében segít. A módszer a 20. század sajátja, térségünkben azonban nagyon új. Sajátos módszertana, eszközei és látványos végeredménye által nyújt közösségi élményt a résztvevők számára.

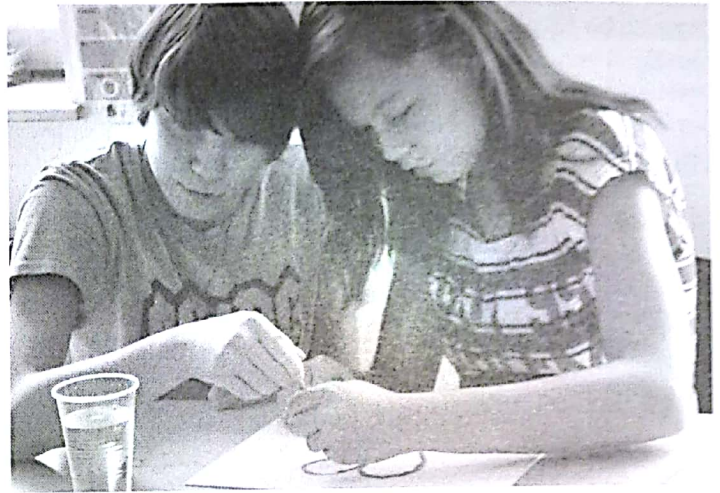
Közösségépítés

A közösség mindennapi szókincsünk gyakran használt fogalma, tartalma sokrétű. „A köznapi fogalom az ókorba nyúlik vissza, és minden olyan nyelvben megtalálható, amelynek volt valamilyen történeti kapcsolata az antikvitással. A szociológiai műszó a múlt század második felében alakult ki, lényegében a mindennapi szóhasználat pontosabb, körülírtabb meghatározása révén.”¹

A közösség körülírására számos definíció alkalmas, ha a szakirodalmat vesszük alapul. Egyes szerzők beszélnek globális, területi, megyei, falusi, intézményi közösségekről.² Ezek mellett találkozhatunk olyan meghatározással, mely azt mondja, hogy minden bizalmas, otthonos együttélést közösségnek nevezhetünk, és minden ember születésétől kezdve egy meghatározott közösség tagja.³ Közösség lehet tehát a szűkebb, illetve tágabb család, óvoda, iskola, munkahely, intézmény, falu, város, negyed, megye stb. Más szerzők szerint egy csoportosulás akkor nevezhető közösségnek, amikor egy kis vagy nagyobb csoport tagjai úgy élnek együtt, hogy életük alapvető létfeltételeiben azonosak, közös érdekeik vannak és a közösségben az egyén teljes életet él. Ha ezek a feltételek teljesülnek, közösségnek mondható bármely társadalmi együttélési forma.⁴ Minden közösségben, legyen az bármilyen az említettek közül, egyfajta rend uralkodik, és a közösséghez tartozásnak megvan a meghatározott feltételei. Az említett feltételek, szabályok közösségről közösségre változhatnak.⁵

A közösségépítés mint feladatkör, tevékenység, illetve munka a 19. század vége felé jelent meg és alakult azzá, amit ma közösségfejlesztés, közösségi munka, közösségi szociális

A szerző a kolozsvári BBTE RK Teológia és Szociális Munka Karának másodéves magiszteri hallgatója (pasztorális tanácsadás, illetve mentálhigiéné szakon). Az írás a XX. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferenciára (ETDK) (Kolozsvár, 2017. május 18–21.) készített dolgozat szerkesztett változata.

A közösségépítés jó módja valamilyen közös munka. Tájéinkon újnak számít a falfestés. (A cikk illusztrációi egy ilyen munkafolyamat mozzanatait dokumentálják)

munka, szomszédsági munka néven ismerünk.⁶ A közösségi munka fontosságát alátámasztja az a jelenség, hogy a közösségi együttműködés régen ismert szerveződése háttérbe került. A társadalom automatizálódásával sok esetben a családi és a baráti közösségek gyakorolják a közösségi szolidaritást, a segítségnyújtást. Ez a jelenség az urbanizáció és a nagyiparosodás hatása. A tradicionális közösségek háttérbe szorultak, nem látták el közösségi feladataikat.⁷ Nemcsak egy egyén, hanem egy közösség mentálhigiénéje is fontos, ezt igyekeznek szolgálni a közösségfejlesztő programok, módszerek. A közösségfejlesztés is legalább olyan széles körben értelmezett kifejezés, mint a közösség.

A közösségfejlesztéssel kapcsolatban a közösségfejlesztő szervezetek 2004-ben egy közös definícióban állapodtak meg. A definíció kidolgozásában több mint harminc ország vett részt, többnyire Európából, Észak-Amerikából, Afrikából és Ázsiából. A nyilatkozatot Budapesten írták alá.⁸ Az itt megfogalmazott definíció a következőképpen szól: „A közösségfejlesztés oly módon erősíti meg a civil társadalmat, hogy a közösségi cselekvést és a közösségi perspektívákat helyezi előtérbe a társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi irányelvek kialakítása során. A közösségfejlesztés a helyi közösségek képessé tételére törekszik, beleértve a földrajzilag meghatározott, a közös érdekek vagy azonos identitás, illetve a konkrét témák és kezdeményezések alapján szerveződő közösségeket is. A közösségfejlesztés a közösségi csoportokon, szervezeteken és hálózatokon keresztül fejleszti az emberek képességét arra, hogy aktív tagjai legyenek a társadalomnak, valamint felkészíti az intézményeket és az állami, magán és nem kormányzati

szervezeteket) arra, hogy párbeszédet alakítsanak ki a lakossággal az őket érintő változások közös meghatározásában és végrehajtásában. A közösségfejlesztés alapvetően hozzájárul az aktív és demokratikus társadalmi részvételhez, támogatja a hátrányos helyzetű és kiszolgáltatott helyzetben lévő közösségek autonóm véleménynyilvánítását." (Budapesti Nyilatkozat 2004)

Közösségfejlesztés a gyakorlatban

Ha a közösségi munkához kapcsolódó kezdeményezéseket periodizálni akarjuk, számos történelmi jelenséget kell figyelembe vennünk. Az első közösségfejlesztést (community development) megcélzó programok a múlt század második felében kezdtek létrejönni, először Amerikában, majd a II. világháborút követően Európában is. Ezek általában radikális és szocialista közösségi munkáról alkotott felfogások voltak, melyek az 1960-as az évek végén jelentek meg és Saul Alinsky és Paulo Freire munkái által váltak ismertté. Ezek az elméletek a közösségi cselekvésre, a szakmunkások helyzetére és az ideológiák közötti ellentétekre hívták fel a figyelmet. Ezt követte az 1970–80-as években virágzó feminizmus elmélete, mely a társadalmi egyenlőtlenségek kiküszöbölésére irányította a figyelmet, különös tekintettel a nők helyzetére a közösségekben. Ezek a folyamatok arra készítették a szociális szférában dolgozókat, hogy a közösségekkel dolgozzanak, hogy feltérképezzék igényeiket és olyan programokat valósítsanak meg, melyek ezekre az igényekre válaszolni tudnak. Az Egyesült Királyságban erre az igényre válaszoló program volt a Harmadik út, mely elsősorban politikai céllal jött létre, és célja a közösségi részvétel aktivizálása, a közösségi bevonódás segítése volt.⁹ A politikai üzeneteken túlmutatva, a közösség igényére válaszolva a közösségekkel való szociális munka hamar intézményes formákat öltött és szakmává alakult át. Szakmaként később kapcsolódtak ún. „anyaszakmákhoz, mint például a szociális munka”. A társadalomjavítás, jobbá tétele volt a célja ezeknek a kezdeményezéseknek. Ma már Kelet-Európában is kezd körvonalazódni a szakma, egyre nagyobb teret kap és körvonalazódik célja, identitása és stratégiái.¹⁰ A magyar nyelvterületen történő közösségfejlesztés irányvonala az önszerveződés, öngyógyítás, valamint a szerveződéssel kapcsolatos passzív attitűd átformálása, a cél pedig a cselekvő magatartás kialakítása lett.¹¹ Romániában a közösségfejlesztés gyökerei, első lépései hasonlóak a többi poszt-szocialista országokhoz. A közösségfejlesztés céljából szervezett programok a közművelődéshez kapcsolódtak, művelődési otthonokban jelentek meg leghamarabb. Ez nem tér el látványosan a nyugat-európai mintáktól.¹² Egy, az Európa tagállamait vizsgáló kutatás során (The European Social Surveys) három közösségben megnyilvánuló embertípust különböztettek meg: a cselekvőket, a lázadókat és a szenvedőket. Ebben az összehasonlító vizsgálatban Románia a sor végén, hátulról a negyedik helyet, míg Magyarország a második helyet foglalja el, itt a szenvedők aránya magasabb, mint a cselekvőké. A sor első három országában, ahol a cselekvők száma messzemenően meghaladja a lázadók és szenvedők számát, Svédország, Dánia és Svájc.¹³

A közösségfejlesztés folyamatát általánosan hét fázisra lehet bontani. Az első a helyi intézményekkel, vezetőkkel való kapcsolatfelvétel. Ahhoz, hogy egy közösségben bármilyen program megvalósulhasson, a vezetők szövetségessé kell válna-

nak. Ezt követi a második fázis, vagyis a helyzet feltárása, a társadalmi diagnózis. Ennél a fázisnál a lakosságot, a gazdaságot és a képzési rendszert kell feltérképezni. A harmadik fázisban a közösség cselekvési potenciálját, véleményét, késztetéseit tárjuk fel. Ennek úgy kell történnie, hogy a közösség ne érezze magát hátrányos helyzetben. Az ezt követő fázis a tervezés. Ide tartozik a feladatkörök rangsorolása, a feladatok megjelenítése. A feladatokhoz külön társíthatnak lépéseket, így átlátható lesz a feladatlista. Ötödik fázis a képzések, helyi tevékenységek, projektek beindítása. Akik ezekben a projekteknél dolgoznak, már önmagukban is egy kisebb közösséget alkotnak, közösen beszélnek át a szükséges emberi és más erőforrásokat, igyekeznek megszerezni a szükséges eszközöket a projektek kivitelezéséhez. Ezt követi a külső partnerek keresése, a hatodik fázis. Az elkészült programterveket írásba foglalva eljuttatják a helyi vezetőkhez, önkormányzathoz. Ők értékelik, átnézik és aktívan bevonódnak a feladatokba. A hetedik fázis a feladatok, a munkák koordinálása vagy az esetleges elakadások kijavítása. Ennek egyik legjobb módja a közösségi munkások jelenléte a programok során, egészen a lezárásig.¹⁴

Egy közösségfejlesztő projektben, bár jelen vannak és szakemberek kísérik, mégis a közösség munkája a meghatározó. Itt ugyanis minden eredménynek számít, amit a közösség önmagáért tesz, azzal a céllal, hogy közösségük fejlődjön, javuljon az oktatás, gazdaság, szociális ellátórendszer stb. A szociális érzékenyítés is lehet célja egy közösségi projektnek. Ez a rejtett szükségletek felismerésén és tiszteletben tartásán alapszik, azzal a céllal, hogy egyes szociális problémák szélesebb körben ismertebbé váljanak.¹⁵

Az említett fázisok nagyobb közösségek, falu, városrész, iskola fejlesztéséhez és kisebb közösségek, mint például osztályok, szociális intézmények számára is alkalmas és a tervezéshez szükséges.

Charles Zastrow szociális munkás és társadalomkutató leírásában olvashatjuk, hogy csaknem minden szociális munkás végső soron közösségekkel is dolgozik munkája során. Összefoglalta, hogy azoknak, akik közösségekkel dolgoznak, milyen szerepekben kell néha otthon lenniük. Ilyen szerep a „képessé tevő”, ahol a szociális munkás segíti a közösségek igényeinek megfogalmazását, segít hatékonyságuk javításán. Ebben a szerepben alkalmazzák a csoportdinamikai elemeket, jó személyközi kapcsolatokat kell ápolni a közösség tagjaival is. Egy másik szerep az „alkusz” vagy más néven a bróker, akinek feladata a segítségre szoruló csoportok összekapcsolása a számukra alkalmas szolgáltatásokkal. A „szakértő” szerepben közösségben dolgozó szociális munkás feladata az információ- és tanácsadás, valamint a tájékoztatás. A „szociális szervező” összegyűjti az adatokat, az igényeket, rendszerezi azokat, és megoldási lehetőségeket dolgoz ki egy kérdéskörön belül. Az, aki „érdekképviselő” szerepben van, olyan aktív irányító lesz, aki jogi ügyek esetén képviseli a közösséget, vagy bármilyen szolgáltatás keresése esetén. Ebben a szerepben a közösségfelelős a közösség érdekeit szolgálja és védi. Egy közösségben a szociális munkásnak „aktivista”-ként is dolgoznia kell, aki intézményi változásokért küzd, érzékeny pontként kezeli a társadalmi igazságtalanságokat és harcol azért, hogy ezeken változtatni tudjon az általa képviselt közösség javára.

Egy beavatkozáson belül egy közösségben dolgozó szociális munkás működése nem zárható be egy szerepbe. Ha a helyzet megkívánja, a szerepek közötti átjárhatóság meg kell valósuljon.¹⁶

A közösségfejlesztés mentálhigiénés vonatkozásai, hatásai

A 18. századi német romantika zárt individuumnak tekinti az embert. Ezt erősítette meg Freud modellje, melyben az ember mint önző, ösztönkielégítő lény csak a saját célja érdekében működik. Ezzel a szemlélettel szemben ma már úgy gondoljuk, hogy kommunikáció nélkül nem tud az ember létezni, elemi igénye a másik emberrel való kapcsolattartás, érintkezés. Egy másik ember jelenléte befolyásolja viselkedésünket. Igyekszünk közös normák szerint megnyilvánulni, s ha azok nem adóttak, akkor mihamarabb kialakítjuk azokat. A másik ember visszajelzése határozza meg a megnyilvánulásunkat, és ez így folytatódik az interakció lezárásáig. A kommunikáció önmagában is fontos, de nem elegendő. Szociálpszichológusok már önálló emberi szükségletként említik az elfogadás és elismerés vágyát is. Ha egy személy közvetlen környezetében, közösségében elfogadott és elismert, akkor az védelmet, biztonságérzetet ad számára, tovább segíti őt a fejlődésben, kapcsolataiban. Lányi András írásában arra hívja fel a figyelmet, hogy a modern ipari társadalmak a piacon, az informatika nyelvén keresztül olyan társadalmakká válnak, melyek személytelenek, és melyek közösségek nélkül is működőképesek. Ez veszélyt jelenthet a közösségekre, mely feleslegessé válhat, és közösség helyett az egyének sokkal inkább tömeget alkotnak. Mindezek ellenére időszerű és szükséges közösségekről és közösségfejlesztésről,

illetve annak az egyénre és közösségre gyakorolt hatásairól beszélni. Az egyén fejlődéséhez, a társadalmi szerepvállalásához szükséges információkat a közösség biztosítja.¹⁷ Identitásunk formálásához, megtalálásához, lelki világunk kibontakozásához kapcsolataink minden megnyilvánulási formája hozzájárul. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, elengedhetetlen a közösséghez tartozás. Ez egy olyan folyamatos kölcsönhatás, ahol mi hatunk a környezetünkre és a környezetünk is hat ránk.¹⁸ Itt családi, munkahelyi, baráti, lakókörnyezeti és városi közösségről beszélhetünk. A közösségek hiánya sok egzisztenciális és pszichikai emberi probléma kialakulásához hozzájárul. Leleki betegségeket okozhat, rontja az egyén közérzetét, és egy ilyen állapotban hosszú ideig lévő személy könnyen elszakadhat minden társas kapcsolattól. Később ezeket a hiányokat pótolni sokkal nehezebb feladat. Egy jó közösséghez való tartozás nagy segítséget és védelemet ad krízishelyzetek, nehézségek esetén. Ilyenek lehetnek a jó szomszédi viszonyok, családi közösségek, intézményen belüli közösségek (öregotthon vagy gyerekotthon közössége). Egy intim, bensőséges párbeszéd a közösség legelemibb formája. Nehéz helyzetekben, betegségekben is alapfontosságú egy bizalmas személy jelenléte, elősegíti az egyensúlyi állapot visszanyerését. Sok esetben már a beszélgetés, a kibeszélés önmagában is sokat segít. Buda Béla állítja, hogy „a legfőbb gyógyító eszköz a csoport”.¹⁹ Sokféle csoportot ismertek, vannak köztük vallási gyülekezetek, szomszédi társulások, családok, más szervezett csoportok, pl. fiatal

anyukák, drogfüggőségben szenvedők csoportja stb.²⁰ Sok közösségfejlesztő kezdeményezés azt a célt szolgálja, hogy segítsen visszaállítani azokat a természetes közösségi formákat, melyek régebben magától értendőek voltak, mint például a szomszédi viszony, kaláka.²¹

A közösségfejlesztés általános társadalmi érdek, a közösségek a társadalom mentálhigiénés tényezői, befolyásolják az egyének jóllétét. Védőhálóként szolgálnak, hozzájárulnak a prevencióhoz és segítik a rehabilitációt. A közösségek fenntartása, fejlesztése, alakítása és szervezése ezért nagy kihívás a ma dolgozó szociális munkások számára.²²

Közösségfejlesztésben alkalmazott módszerek és munkamódok

A közösségfejlesztésben, legyen az bármilyen célú és nagyságú közösség, első és talán legmeghatározóbb lépés a közösség mobilizálása, aktivizálása. Ehhez elsősorban jó módszerek szükségesek. A módszerek kiválasztása a közösségre és az azt alkalmazó szakemberre szabva kell történni. Ez azért fontos, hogy egy-egy módszer ne legyen sematikus, ráerőltetett a közösségre. A *feltárás* az első és legfontosabb lépés és módszer. Bár fontos, de nem elegendő egy közösségben csak a statisztikai adatokra építeni. A közösség identitásának megismerése, feltárása, átérzése is a folyamat része. Figyelembe kell venni a helyi kulturális sajátosságokat, mivel ezek a közösség számára fontos erőforrások lehetnek. Nemcsak a közösség vezetőinek a véleményére kell alapozni, legalább ugyanolyan fontossággal bír a közösséget alkotó személyek véleménye, ötlete is.²³

Több magyar nyelvterületen dolgozó és író, közösségfejlesztésben jártas szakember (Vercseg Ilona, Varga Tamás) tartja hasznos módszernek az *önszervezőkörü mozgalmakat*. A módszer lényege, hogy közösségi hozzájárulással hozzon felszínre rejtett értékeket. Ezt a módszert kisebb településeken, faluközösségekben alkalmazták leginkább.²⁴

A *svéd tanulókör* mint módszer és mozgalom is ismert és népszerű közösségfejlesztés céljából alkalmazott módszer. Lényege, hogy a közösség tagjai megosszák egymással tapasztalataikat, tudásukat. A tanulókörök tagjai hosszabb ideig, többször találkoznak és vezetők segítségével, irányításával fejlődhetnek, ezáltal a közösség aktívabb tagjaivá válhatnak és a közösség számára releváns témákat dolgozhatnak fel.

A *párbeszédkörnek* nevezett módszer is az önszervezőkörü módszerek egyik formája, Hankiss Elemér dolgozta ki a pontos

módszertanát. A módszer célja, hogy társadalmi részvételre tanítsa egy közösség tagjait. A módszer kisebb közösségekkel való munkában is alkalmazható. Véleményvállalást, párbeszédre való készséget tanít.²⁵

Norbert Millert német szociálpolitikus és Robert Jung német szociális munkás dolgozta ki a *játszóműhely* nevű módszert. Alapja, hogy egy csoport témákat, célokat dolgoz fel. A vezetők vázolják a témát, és a tagok kulcsszavakat írnak fel ezekhez. Ezt követi a fantázia-projekt vagy -feladat, ahol a nagy csoport kisebb csoportokra oszlik, és kidolgozzák, egy adott témának, projektnek az alapjait, ötleteit. Majd ezeket az ötleteket megosztják a csoporttal, és ezt követi a megvalósítási szakasz. Ebben a szakaszban tervek készülnek, konkrét feladatokkal. A módszer célja, hogy szinte játszva, ötletelve találjanak megoldási lehetőségeket és emberi erőforrásokat egy probléma megoldására.²⁶

Az előzőektől részben eltérő, a felmérést segítő módszer a SWOT-analízis. Ez nem speciálisan közösségek feltárására kidolgozott módszer, de számos helyen bevált, és hasznosnak bizonyult ez esetben is. Értékelésre és lehetőségek elemzésére dolgozták ki, programokkal, projektekkel kapcsolatos előmunka segédesszköze lehet. Feltérképezi az erősségeket (strength), a gyengeségeket (weaknesses), a lehetőségeket (opportunities), valamint a veszélyeket (threats).²⁷

Bár a felsoroltak nem merítik ki a közösségfejlesztésben alkalmazott módszerek tárházát, mégis közelebb igyekeznek vinni bennünket ahhoz a módszerhez, amelyre a következőkben koncentrálnunk.

A falfestés mint közösségi művészet és mint közösségépítő módszer

A falfestés (mural painting) módszere közösségi művészet (socially engaged art/community art), egy olyan akció vagy esemény, ahol az alkotást laikusok készítik el, és a végén valamilyen közös művészi alkotás jön létre.²⁸ Az elkészült alkotás célja a közösség aktiválása, bevonása, interakciók létrehozása, párbeszéd kezdeményezése. A közösségnek, résztvevőknek ezáltal lehetőségük nyílik olyan tartalmakat kifejezésre juttatni, melyek fontosak számukra. Ezek a tartalmak szélesebb körben is láthatóvá válnak a megjelenítés által.

A közösségi művészetek több funkciója ismert, ilyenek a társadalomkritika, egyéneket saját képességeikben megerősítő, tudatosságra ébresztő, valamint a közösségérzés-megerősítő funkció. Ezek által a közösségi művészetek változást is idézhetnek elő egy közösségben. A legismertebb és legelterjedtebb közösségi művészeti ágak a cirkusz, közösségi színház, karnevál, közösségi média, közösségi zene, land-art, tánc, közösségi falfestés (mural painting) stb. Ezekben a folyamatokban olyan nem formális nevelési módszerek érvényesülnek, melyek elősegítik az együttműködést, a véleménynyilvánítást, valamint a csoporttagok bevonását. Ez a folyamat akkor teljes, ha a csapattagok az összes fázisban részt vesznek, az ötletek gyűjtésétől a kivitelezésig.

A közösségi művészetek során létrejött alkotások az egyéni képességeknek és az együttműködésnek adnak teret, olyan feladatok által, amelyeket közösen kell megoldani, de mégis elengedhetetlen az egyén szerepe a megoldásban. A cél leg-többször a közösségfejlesztés és az egyének megerősítése. A demokratikus döntések sorozata végigkíséri az alkotói folya-

matot – ezalatt minden résztvevő gondolatainak, ötleteinek helye van a csoportban, de a végső döntés mindig közös, a csoport döntése. A közösségi művészetnek a célja nem a tehetséggondozás, nem a kiemelkedő képességgel, zenei tehetséggel rendelkező gyerekeket akarja kiválasztani. Célja, hogy minden résztvevő tudatosítsa magában, mire képes, miben jó és mit tudnak létrehozni együtt. Megerősítő jellege van.²⁹ Ezen felül számos kompetenciát és készséget is fejlesztenek a közösségi művészetekben alkalmazott módszerek. Előtérbe helyezték a kreativitás fejlesztése, ami hozzájárul ahhoz, hogy más kompetenciáink is fejlődni tudjanak.³⁰

Ilyenek a kezdeményező-készség és vállalkozói kompetencia, kommunikációs készség, szociális kompetenciák, mint például az empátia, meghallgatás, a problémamegoldó készség, a kompromisszumra való készség, a tudatosság és kifejező-készség.³¹

A közösségi művészet nem bontja meg a hagyományos közösséget mozgósító tevékenységeket (pl. a közös hímezés régebbi közös alkotás volt falvakon), mert nagyon hasonló a cél: közösen, párbeszédre, találkozásokon keresztül alkotni valamit. A középpontban a mindenkor alkotó ember áll, aki szimbólumokon, metaforákon keresztül közli üzenetét, és ez az üzenet érthetővé válik egy egész közösség számára. „Így tehát kimondhatjuk, hogy az alkotóművészetet hívjuk segítségül az emberi közösségek újraélesztésére.”³²

Történeti áttekintő a módszer alakulásáról

Az alakok, képek festése nagyméretű falakra nem új keletű, története évezredekre nyúlik vissza. A falfestés mint ma ismert módszer azonban a 20. század sajátja, gyökerei latin-amerikai mozgalmakban keresendők. Az első festések célja üzenetközvetítés volt, politikai célzattal. Mexikóban már az 1910–17-es években születtek falfestmények: a Porfirio Díaz diktátor uralma alól felszabadult területek számára hirdették az elkészült falak az új eszméket, értékeket. Azért volt szükség erre a módszerre, mert így az írástudatlan rétegek is értesültek a változásokról, magukénak érezhették azokat. A falak elbeszélő jellegűek voltak, elmesélték a kommunizmus alatt átélt szörnyűségeket, megemlégték a diktatúra bukását és az ezt követően áhított jóllétet. Szócsóként funkcionáltak a szegényebb rétegek és a politikai történések között.³³ Ezt a vonalat követte később, az 1960–70-es években a Chicano-mozgalom is az Amerikai Egyesült Államokban. A mozgalom tagjai sok esetben aktivisták, nem hivatásos művészek. Ők is aktuális politikai, vallási és társadalmi kérdések feldolgozása céljából kezdték falakat festeni.³⁴

A módszert Paulo Freire brazil pedagógus és filozófus is alkalmazni kezdte a 20. század közepe táján, nagy hatást gyakorolva az oktatásra. Szorgalmazta az alternatív módszerek alkalmazását a pedagógiában, fontosnak tartotta a tanulási folyamat során kialakuló bizalmi légkör megteremtését, valamint a kreatív, gyerekektől jövő ötletek figyelembevételét. A kifestett fal nem csak művészi értékkel bír. A téma, a különböző eszkö-

zök bevonása, szimbólumok használata nemcsak egy közösség számára teszi emlékezetessé és értéké a falat, hanem az egyén számára is.³⁵

A civil kezdeményezésű falfestések mellett megjelentek központi kezdeményezés által festett falak is. Az egyik legkiemelkedőbb ilyen program az Amerikai Egyesült Államokban volt, Roosevelt elnök tervezte WPA (Work Progress Administration) néven, célja a gazdasági válság által munkanélkülivé vált fiatalok foglalkoztatása volt művészeti projektek által. Csaknem tízezer rajz, szobor és más közösségi művészeteken alapuló alkotás

készült országszerte, ezek többnyire dekoratív, városképző jelleggel is bírtak.³⁶ Ez a kezdeményezés a legelső minta arra, hogy a falfestést közösségi projektként kezdték kezelni, és módszerként alkalmazták foglalkoztatás céljából. Ilyen projektek például a Los Angeles-i Citywide Murals Program (1974), valamint a philadelphiai Mural Arts Program (1984). Ez utóbbi programok a falfestést már közösségépítő módszerként alkalmazták, közösségi üzeneteket közvetítettek általuk.³⁷

Az amerikai példát követve, az 1970-es évektől Észak-Írországban is több mint kétezer politikai üzenettel rendelkező falfestmény született. A festmények célja ez esetben az

Egyesült Királyságtól való függetlenedés kivívása volt. Nemcsak politikai üzeneteket közvetít, hanem mitológiai, történelmi témákat is felelevenítő festmények is megjelentek a térségben az említettekkel egy időben.³⁸

A falfestést ma már nem politikai üzenetek közvetítésére, hanem közösségépítő módszerként alkalmazzák. Ennek a módszernek a szellemi gyökere a Funarte mozgalom,³⁹ melynek szellemében 1987 óta festenek falakat, többnyire hátrányos helyzetű gyermekekkel és vidéki vagy városi közösségekkel. A gyerekeket felnőttek kísérik a festésben, a falfestést csoportmunkák előzik meg, tehát egyéni bevonódást igénylő közösségi akcióként alkalmazzák a falfestést. A mozgalom szülőföldje a Nicaraguában levő Estelí.⁴⁰

Az itt kidolgozott módszer került 2007-ben Magyarországra Katona Krisztina által. A Pécsen működő Mural Morál Mező csoport több éve dolgozik börtönben, gyermekjóléti intézményekben, valamint szegény körülmények között élő, hátrányos helyzetű gyermekekkel. Ezeket a festményeket kihasználatlan falfelületekre készítik. Legkiemelkedőbb munkájuk a pécsi Fialtorkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében készített festmény, melyet a fogvatartottak készítettek a börtön udvar belső falára. Kiemelt jellege annak tudható be, hogy ez volt az első közösségi kezdeményezésük börtönben. A felkészülés, az önkéntesek felkészítése és bevonása is sajátos előmunkálatokat igényelt.⁴¹

A mural painting módszer

A mural kifejezés a latin murus szóból ered és falat jelent. A mural painting nagyméretű falakra történő festést jelöl. A falak nagy mérete, színei, szimbólumai meghatározzák egy adott utca képét, a közösség számára pedig üzeneteket közvetítenek. A szimbólumok csak helyi értelemben hordoznak üzeneteket

annak a közösségnek a számára, akik azt festették. Elsősorban nem művészeti módszer, sokkal jelentősebb a közösségépítő szerepe.⁴²

A mural painting módszer az utcai művészetek egy formája, amelyben a festés az eszköz, a legfőbb cél pedig a közösségek fejlesztése. A módszer képzőművészetben alapul, de gyakorlónak nem szükséges a művészi előképzettség. A teljes folyamat két nagy részre osztható, az első a festést előkészítő szakasz, a második maga a festés. Az alkotás első szakasza több időt vesz igénybe. A témafeldolgozásban a nem formális nevelési módszerek kapnak hangsúlyos szerepet. Ilyenek például a drámapedagógia, egyéni és csoportos kreativitást igénylő feladatok. A cél, hogy a csoport minden tagja meg tudja osztani gondolatait, elképzeléseit, érzéseit az adott témával kapcsolatban. A módszer segítségével szinte bármilyen téma feldolgozható, mely a közösség gondolatait, érzéseit összegzi és nagyítja ki egy falfelületre, mintegy tükörként szolgálva számukra és a nagyobb közösség számára. A folyamat komoly csoportmunkát igényel, közös gondolkodást, vitákat, véleményeket. Ez határozza meg a csoport dinamikáját, hozzájárul a problémamegoldó, kommunikációs készségek fejlődéséhez, a közösségben való szerepvállalást erősíti. A csoportos kompetenciákon túl, kreatív feladatok által, az említett kompetenciák egyéni szinten is fejlődnek. A teljes folyamat szinte végig önkifejezést kér a résztvevőktől, ezáltal az adott témáról való gondolatok letisztulhatnak, bővíthetnek. Ez hozzájárul az önmagukról alkotott kép tágulásához, egy holisztikusabb látásmód kialakulásához.⁴³

A nagy felületen történő festéshez többlépcsős út vezet. Először kisebb, majd egyre nagyobb méretű papírlapokra (A4–A0) történik a rajzolás, festés. Ezt követi a vászonra való festés, majd a fal. A résztvevők egyéni, majd kis- és nagycsoportos feladatokon keresztül dolgoznak. A festés minden esetben ecsettel történik, azért, hogy megszokják a nagyobb méretű ecsetekkel való munkát. A résztvevők egyénileg és csoportosan egyaránt szimbólumokon keresztül festik meg mondanivalójukat, bemutatják azt a csoportnak, hogy az alkotás mindenki számára érthető legyen. A kiscsoportos munkák gyakran plakátszerűek, már összedolgozott szimbólumok jelennek meg rajtuk.⁴⁴ A módszerben alapul minden kis tér színekkel való kifestése. A csoportokra általában jellemző a nagy fehér felületektől való félelem, irtózás. Ez az „elvárás” segíti a nagy formákban való gondolkodást és azt, hogy a túlzásfólia és az üresség között megtalálják a számukra harmonikus egyensúlyt. A több méter hosszúságú és szélességű kültéri falak kitöltése eleinte nagy kihívást jelent minden résztvevő számára. Ilyenkor gyakran előjönnek azok a mondatok, hogy „én nem tudok rajzolni”, „biztos, hogy nekem kell itt festegetni?”, vagy „jó ez így egyáltalán?”. Ezek olyan gátakat kifejező gondolatok, melyek gyakran önbizalomhiányból fakadnak. A módszer célja, hogy csoportosan győzzék le az effajta aggodalmakat. A gátak ledöntése fontos alapelve a mural painting módszernek. A gyerekek, ahogy egyre nagyobb felületeken festve szereznek sikerélményeket, annál biztosabban mernek majd nekifogni a falnak, aminek az elkészítése egy addig talán nem ismert sikerélménnyel gazdagítja őket. Ezért is hosszabb folyamat a festésre való készülés: a gyerekeknek időre van szükségük az ilyen fajta önkifejezésre. Hozzá kell szokniuk a színek, nagyméretű ecsetek használatához, illetve a nagy terek kitöltéséhez. Mindig az a legjobb alkotás, amit a gyermek tud festeni, sem a csoportvezető, sem a csoporttagok nem vehetik ki senki kezéből az ecsetet, nem utasíthatják arra, hogy másképpen csinálja. Segítség

felajánlhatnak ugyan, de csak akkor, ha az nem sértő a társuk számára. A fal elkészítése csapatmunka, benne rejlik az egyén felelőssége, de mégis eltűnik a háttérben, amikor több emberen kollektív felelősséggé, a csoport önbizalma nő, tükrözi az alakul számára a saját értékeit. Ha ezt felismeri önmagában, akkor a folyamat végére képes lesz ezt a csoporttársaiban is felismerni.

Az előbbieket fényében feltehetjük a kérdést: Mi a feladata ebben a folyamatban a csoportvezetőnek? A módszer egyik alappillére a demokratikus jelleg, ez a csoporttagokra és a csoportvezetőre egyaránt vonatkozik. A csoportvezető egyéni és a csoportot, a témafeldolgozást nem határozhatja meg a témával kapcsolatos személyes attitűdjei. Elmondhatja azokat mint a csoport tagja, de azok használatát nem erősítheti meg. A folyamatban a vezetőknek végig egyenrangú felekként kell haladniuk a csoporttagokkal. Nem vezetniük kell a csoportot, hanem koordinálniuk, felügyelniük. „Tehát az a cél, hogy megfelelő instrukciókkal, kérdésekkel segítve, minél kevesebb beleszólással és elvárással önkifejezésre ösztönözzük a fiatalokat, segítsük gondolataikat, kreativitásuk kibontakozását.”⁴⁵ A csoportvezetőnek és a csoportnak egyaránt tiszteletet, türelmet, szeretettel való odafigyelést kell gyakorolniuk a folyamat végéig, így születhet meg egy olyan alkotás, mellyel minden csoporttag elégedett. Nem csak a végső alkotás lesz ezáltal teljesen a csoporté, hanem ez a magatartás elősegíti a csoporttagok teljes bevonódását.

Miután kis- és nagyobb méretű lapokon elkészül a csapatok témafeldolgozása, akkor következő lépés a nagy terv elkészítése. Ez a folyamat legnehezebb része: a több csoportmunkát összeolvasztani, a szimbólumokat elhelyezni egymás mellé, esetleg összevonni nagy feladattá, sok vitával és kompromisszummal jár. A tervrajz egy, a fallal méretarányos papírra készül. Miután megvan a színes terv, következik a festés első lépése: fehérre kell festeni a falat. Minden esetben jó előtte lefesteni, ezzel nemcsak megtisztítjuk a falat, hanem ez egy szimbolikus mozzanat „most már nincs visszaút” üzenettel. Ezután a falat és az elkészült tervet egyformán, méretarányosan négyzethálósá tesszük, ami megkönnyíti a formák, alakok felrajzolását a falra. A festés során a résztvevők a színeket, árnyalatokat maguk keverik. Az alapszíneken (piros, kék, sárga) és fehéren-feketén kívül nincs más szín előttük. A festés során először a nagyobb felületeket, a hátteret, majd a kisebb részleteket festjük meg. A résztvevők eldönthetik, hogy milyen részleten dolgoznak szívesen.

A falfestő folyamatnak akkor lesz vége, amikor létrejön a végső alkotás, a résztvevők már nem sok javítanivalót látnak rajta. A folyamat akkor zárul le, amikor a csoport hivatalosan is átadja a falat. A zárás mindig egy kis ünnepléssel egybekötött mozzanat, amikor a résztvevők együtt örülhetnek annak, hogy képesek voltak túllépni azokon a korlátokon, melyeket a folyamat elején észleltek, emlékeznek a folyamatra, annak nehézségeire, tanulságaira. Az ünneplésre meg lehet hívni egy kisebb nézőközönséget is, akik szemtanúi lesznek majd a munka végének. A közös munka befejezéseként minden résztvevő otthagyja kéznyomát az elkészült fal egy részén, ezzel aláírva többnapos munkáját.⁴⁶

Mentálhigiénés feladatok, lehetőségek a falfestésben és annak koordinálásában

A falfestést mindig megelőzi egy előkészületi munkaszakas, amit a közösség együtt végez. Ez a közös munka készíti

élmény, a csoport fejlődése, a közös témafeldolgozás a cél. Közösségi szinten is lehet célja és hatása. Az a közösség, ahol a falifestmény megszületik, érzékeli, folyamatosan látja azt. Olyan üzeneteket közvetíthet, amelyek a közösség (falú, város stb.) számára fontosak lehetnek. Az egyéni ötletekből kiindulva a csoport közösen dolgozva jelenít meg egy olyan témát, amely a tágabb értelemben vett közösség számára fontos, aktuális vagy üzenettel bír.

A falifestés módszere több téma feldolgozását elősegíti, ezért alkalmazása egyházi közösségekben is lehetséges. Ha egy közösség a számára fontos értékeken közösen gondolkodik és dolgozik, azok elmélyülnek, további közösségi élményt nyújtanak egyéni és csoportos szinten egyaránt. Egyházi közösségekben, csoportokban a közös értékrend adott. A felebaráti szeretet, a jézusi tanítás gyakorlatba ültetése, az erények és még sorolhatnánk a különböző értékeket, mind olyan elemek, amelyeket a falifestés módszerével feldolgozva egy csoport tagjai számára segítenék az elmélyülést, a megértést, a nagy-közösség számára pedig látványossá, vonzóvá tehetik az adott témát. Egyes szentségek felvételét megelőzi egy csoportos, formális felkészítő. Ez a hosszabb felkészítő a szükséges tudás elsajátítása mellett remek alkalom arra, hogy az elsődözásra, béralkozásra vagy akár a házasságra készülők találkozzanak, ismerkedjenek és kisebb élő közösségekké formálódjanak. Elképzelhető lehet, hogy az elsődözásra készülők a plébánián, például a hittanterem falára fessék, ott dolgozzák fel, mit jelent számukra a Jézussal való találkozás. A módszer lépéseit követve először mindenki maga készít erről egy kis rajzot, majd átbeszélve mind nagyobb és nagyobb csoportban összeáll a teljes kép, amelybe mindenki beletette saját üzenetét. Így az elsődözés nemcsak egyéni esemény, hanem valódi közösségi élmény is lehetne. A feldolgozás folyamata segítheti a könnyebb megértést és az elmélyülést.

A házasságra készülőknek hasonlóak lehetnek a kérdéseik, örömeik, gondjaik. A témák kreatív, alternatív feldolgozása nemcsak a pároknak, hanem a nagyközösségnek is értékes üzenetet hordozhat. Elképzelhető, hogy az egyházi esküvőre készülők egy csoportja feldolgozza és megfesti, miért érték számukra a házasság. Ezt akár személyes, csoportos hitvallásként, a nagyközösség számára példaként is értelmezhetjük.

A falifestés módszere újszerű feldolgozási mód, amelynek segítségével olyan kérdésköröket lehet körbejárni, amelyekkel az egyház tagjai életük során találkozhatnak. Ezeket a kérdéseket, témákat, értékeket a módszer irányvonalát követve úgy lehet feldolgozni, hogy az közösségi élményt nyújtson, tovább építse a plébániaközösséget.

Jegyzetek

- 1 Buda Béla, *A mentálhigiéné szemléleti és gyakorlati kérdései*. Animula Kiadó, Budapest 2002, 162.
- 2 Vö. Vercseg Ilona, *Legalább ennyit a közösségfejlesztésről*, 2004, <http://www.oefi.hu/modszertan5.pdf>
- 3 Vö. Tönnies, Ferdinand, *Közösség és társadalom*, in: Gosztonyi Géza (szerk.): *A szociális munka elmélete és gyakorlata 3. kötet, A közösségi szociális munka*. Budapest 2004.
- 4 Vö. MacIver, R. M.–Charles H. Page, *A közösség az, melyben az egyén teljes életet élhet*, in: Gosztonyi Géza (szerk.): *A szociális munka elmélete és gyakorlata 3. kötet, A közösségi szociális munka*. Budapest 2004.
- 5 Long, Norton E., *A helyi közösség, mint a játszmák természetrajza*, in: Gosztonyi Géza (szerk.): *A szociális munka elmélete és gyakorlata 3. kötet, A közösségi szociális munka*. Budapest 2004.
- 6 Albert-Lőrincz Enikő: *A közösséggel végzett szociális munka módszertana*, 2004.

- 7 Utasi Ágnes, *Baráti közösségek és magántársaságok – a közélet iskolái*, in: Utasi Ágnes (szerk.): *Közösség és közélet* MTA Politikatudományok Intézet, Budapest 2010.
- 8 Carig, Gary, *Community capacity-building: Something old, something new...? Critical Social Policy*, 2007. 27. 335–359.
- 9 Fawcett, Barbara – Halton, Maurice, *The return to community. Challenges to human service professionals*. *Journal of Sociology*, 2009. 45. 433–444.
- 10 Varga A. Tamás – Vercseg Ilona, *Közösségfejlesztés*. VEL Kft, 1998.
- 11 Vö. Vercseg Ilona, *Közösségfejlesztés és közösségi munka*, in: Budai István – Nári Márta (szerk.): *Közösségi munka – Társadalmi bevonás – Integráció*. Győr 2011.
- 12 Vö. Albert-Lőrincz, 2004.
- 13 Vö. Csepeli György, *Társadalmi szolidaritás – összetartó társadalom*. *Szin*, 2010. 15. évf. 4., http://epa.oszk.hu/01300/01306/00106/pdf/EPA01306_Szin_2010_15_04_augusztus_004-009.pdf
- 14 Vö. Varga-Vercseg, 1998.
- 15 Vö. Albert-Lőrincz, 2004.
- 16 Zastrow, Charles, *A szociális munka közösségi gyakorlata*, in: Gosztonyi Géza (szerk.): *A Szociális Munka elmélete és gyakorlata 3. kötet*. Budapest 2004.
- 17 Lányi András, *Mi az, hogy „mi”? Miért nincs helye a közösségeknek a kortárs társadalomelméletben?* *Parola, A közösségi fejlesztőmunka folyóirata*, 2016. XV. évf. 4. 3–6.
- 18 Csurgó Bernadett – Légmán Anna, *Lokális közösség, megtartó közösség*, 2015, http://socio.hu/uploads/files/2015_4/csurgo_legman.pdf.
- 19 Buda, 1994, 182.
- 20 Vö. Buda, 1994.
- 21 Vö. Albert-Lőrincz, 2004.
- 22 Vö. Buda, 1994.
- 23 Vö. Vercseg, 2004.
- 24 Vö. Vercseg, 2004.
- 25 Hankiss Elemér – Borbélyné Nagy Éva, *Párbeszéd kör kézikönyv*, útmutató a párbeszéd körök vezetői, szervezői és résztvevői számára. Budapest, é. n.
- 26 Vö. Vercseg, 2004.
- 27 Vö. Chikán Atila, *Vállalatgazdaságtan*. Aula Kiadó, Budapest 1997.
- 28 Vö. Theisz Angéla, *Művészet a közösségfejlesztésben*. *Szin*, 2009. 14 évf. 2. 15–17.
- 29 Vö. Katona Krisztina, *A bennünk lévő alkotó felébresztése a művészetek útján*. *Civil Szemle*, 2014. XI. évf. 4. 19–37.
- 30 Vö. Katona Krisztina et alii, *A forrás magam vagyok, Tapasztalatok börtönben való személyiség- és közösségfejlesztő munkáról*. Módszertani kiadvány, Pécs 2015.
- 31 Vö. Dombi Ildikó, *Közösségi művészetek társadalmi hasznossága*. *Szin*, 2008. 14. évf. 2. 8–15.
- 32 Theisz, 2009, 15.
- 33 Vö. Cockcroft, Eva – John Weber Pitman – James Cockcroft, *Toward a People's Art – The Contemporary Mural Movement*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1990.
- 34 Vö. Loza, Griselfa N., *Chicano Murals and Me*. 2009, http://www.csus.edu/wac/journal/2010/loza_essay.pdf, hozzáférés ideje: 2017.01.23.
- 35 Vö. Bentley, Leslie, *A Brief Biography of Paulo Freire*, <http://ptoweb.org/aboutpto/a-brief-biography-of-paulo-freire/>.
- 36 Vö. Krensky, Beth – Seana Lowe Steffen: *Engaging Classrooms and Communities through Art – A Guide to Designing and Implementing Community-Based Art Education*. Lanham: AltaMira Press, 2009.
- 37 Vö. Krensky, 2009.
- 38 Vö. Rolston, Bill, *The War of the Walls: political murals in Northern Ireland*, Belfast 2015, <http://billrolston.weebly.com/the-history-of-murals-in-the-north-of-ireland.html>, hozzáférés ideje: 2017.01.23.
- 39 Fundación de Apoyo al Arte Creador Infantil, <http://www.funarte.org.ni/>
- 40 Vö. Katona Krisztina – László Eszter, *The Color-Space Association of Pécs and the method of mural painting „Art is the game of adults, game is the art of children”*. Kézikönyv. Moral Mural Egyesület, Pécs 2014.
- 41 Vö. Katona, 2015.
- 42 Vö. Katona-László, 2014.
- 43 Vö. Katona, 2014.
- 44 Vö. Katona, 2014.
- 45 Katona 2014, 25.
- 46 Vö. Katona, 2014.
- 47 Vö. Buda, 1994.
- 48 Vö. Katona, 2014.
- 49 Buda, 1994, 182.
- 50 Ittész András – Szabó Tünde – Vári Andrea – Török Szabolcs – Tomcsányi Teodóra, *A mentálhigiéné szemlélet fejlődése*. *Iskolakultúra*, 2006/10, 99.
- 51 Hamvai Csaba – Pikó Bettina, *Pozitív pszichológiai szempontok az iskola világában: A pozitív pedagógia kihívásai*. *Magyar pedagógia*, 2008, 108. évf. 1., 71–92.
- 52 Buda, 2002.
- 53 Tircsi Hajnal, *A mentális egészség védelme*. *Bólyai Szemle*, 2001/1. 89–98.

Közösségépítés falfestéssel: A valósítsd meg álmaid! projekt a Hargitán.

Kedves Olvasó!

A forró nyárban is jó az árnyékban megpihenve egyházi, teológiai, vallásos témákról olvasni: ehhez kínáljuk lapunk júliusi számát. Egyháztörténeti kérdések iránt érdeklődők a reformáció évében a katolikus egyháztörténész értékelését olvashatják, aki ezúttal a reform szellemi-lelki tényezőit veszi számba. Egyháztörténet és képzőművészet kapcsolódik össze Sipos Zsolt és János Mihály rövid írásában. Ez utóbbi a nyújtódi templomi lobogó Szent László-ábrázolását mutatja be, ehhez néprajzi gyűjtésből származó történeteket is társítottunk Szent László és a Tordai-hasadék kapcsolatáról. Egyház- és zenetörténeti érdekességet ismertet Márton Szabolcs, Szócs Katalin pedig a nyári időszak ünnepeiről és jelképeiről ír vallástörténeti érdekességeket. Fodor Rita hitoktató egy régi-új módszer közösségformáló lehetőségeiről ír tanulmányt, az elmélet egészen konkrét és kipróbált gyakorlati alapokon nyugszik, ezt a tényt a lap-számunkban a borítón is látható bő képanyag is bizonyítja. A változatos és szerteágazó tartalom-ból Lakatos Artúr két írását ajánlom végül az olvasó figyelmébe. Az egyik egy elfelejtett, kommunizmus áldozatai közül egy elhallgatott, szomorú évfordulóra emlékező dokumentumfilmről szól, a másik egy angol nyelvű könyvet ismertet, amelynek érdekessége, hogy Trump elnök magyar származású tanácsadója értékeli, foglalja össze benne a világpolitikai helyzetet, többek között a muzulmán világra vonatkozó gondolatait. Szép, pihenést, megnyugvást hozó nyarat és jó olvasgatást kíván a szerkesztő,

Bodó Károl

Következő számainkban:

- Isten és a test Szent Tamás szemléletében
Cselényi István Gábor
- Örömről, boldogságról
Rusu Rowenna
- A csíkszentimrei felekezeti iskola
Balló Laura
- Dél-amerikai utakon
Husztig Róbert

Tartalom

XXVIII. évfolyam 7. szám. 2017. július

János Mihály: A nyújtódi Szent László-templom régi lobogója	1
Vöő Gabriella: Szent László-legendák a Tordai-hasadék környékének magyar népi kultúrájában (részlet)	2
Márton József: Reformációs előzmények (2)	4
Sipos Zsolt: Egy püspöki arckép utóélete	7

KÖNYV

Az értelem anyanyelvén:	
Magyar filozófusok a 20. és 21. században (Lakatos Fleisz Katalin)	9
Laptestvérek	9
Trump elnök tanácsadójának könyve. Sebastian Gorka, Defeating Jihad: The Winnable War (Lakatos Artúr)	11

Szócs Katalin: A nyári idők forгатaga	13
Bilibók Géza: „Ez az enyém!”	19
File Gabriella: Apokrif hegyi beszéd	19
Márton Szabolcs: Egy kincs a kincses városból	20
File Gabriella: Várákozás. Példabeszéd	26
Lakatos Artúr: Gondolatok egy dokumentumfilm kapcsán	28
Fodor Rita: A falfestés módszere mint közösségformáló eszköz	29

VERBUM

KERESZTÉNY KULTURÁLIS EGYESÜLET